

II
C. 33541.
C.

33541, II, C. c.

ŠTIRI POVESTI

za slovensko ljudstvo.

Spisal

Radoslav J.

I. Nagla beseda. II. Tujčeva osveta. III. Gospod
Grahar. IV. List papirja.

LJUBLJANA, 1887.

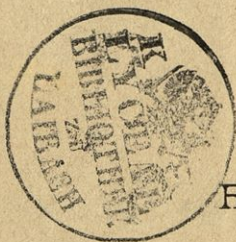
Založil in prodaja Anton Turk, knjigovez.

Tisk J. Blasnikovih naslednikov

ŠTIRI POVESTI

za slovensko ljudstvo.

Spisal

Radoslav J.

I. Nagla beseda. II. Tujčeva osveta. III. Gospod Graharič.
IV. List papirja.

LJUBLJANA, 1887.

Založil in prodaja Anton Turk, knjigovez.

Tisk J. Blasnikovih naslednikov.

030047564

I.

Mati mlinarica je stala pri ognjišči, ter kuhala. Velika ura na steni je kazala ravno pet.

Na dvorišči postane živahno; starejša hči mlinarjeva potresa žito kokošim in globom. Mlajša hči Ana pa pogrinja v sobi mizo v kotu, in dekla postavlja na drugo mizo krožnike in žlice.

Sedaj pride mlinarski hlapec z mlinarjevimi sinovi v sobo. Eden sinov je bil mlinarski pomagač, drugi pa učenec. Potem vstopijo delavci, ki so imeli opraviti na polji in senožetih in naposled še obe dekle. Ena nese velik hlebec kruha, druga pa skledo močnika. Obe postavite na mizo, krog katere se posede vsa družina.

Tudi druga miza v kotu ne ostane brez gostov. Za njo se vsede gospodar, oče mlinar, starejša hči Veronika in pa

mlad gospod, kateremu se je videlo, da je dijak; sedaj se prikaže mlinarica, in takoj za njo Ana z lončki, polnimi mleka in kave.

Tihota vlada po sobi, vsak pridno zajuterkuje. Naposled pravi mlinar: „Mislim, da bomo danes seno suho domov spravili, Nace.“

„Jaz tudi mislim, da ga bomo. Danes bomo imeli lep, vroč dan.“

Sedaj stopi v sobo vaški pot. „Že včeraj sem hotel priti“, prične „toda v Dolgi vasi sem bil zadržan. Ko pa pridem v naše Podgorje, je že cela vas spala z nočnim čuvajem vred, ki je menda tudi spal, kajti pri Županovih so bile vse kure pokradene in pekinji se je zgubil nov namizni prt, katerega ja na vrt obesila, da bi se posušil. Tu je časopis in tu pisma, na gospoda mlinarja in gospoda dijaka in tu volna za gospodično Veroniko in — —.

„Že dobro, Luka, ti bom takoj plačala“ pravi hitro Veronika in vzame volno, skrivaj pa sprejme še knjigo, katero hitro v žep skrije.

Mlinar je imel navado vsako pismo še le zvečer čitati. Dijak pa svoje hitro

odpre in prečita. Naposled pravi: „Zapustiti vas moram in sicer takoj, še to uro. Moj oče mi namreč piše, da me bo opoldne v mestu pričakoval. Nekaj ur bom še z njim skupaj, proti večeru se pa odpeljem v G. na vseučelišče. Počitnice so pri konci in jaz vas moram zapustiti.

Oče Valentinov — tako je bilo di-jaku ime — je bil gozdar in najboljši prijatelj mlinarjev. Radi tega vidimo Valentina na počitnicah pri mlinarju.

„Škoda!“ zaupije Ana. „V nedeljo bode poroka županovega sina in vi bi šli z nami. To bi plesala!“

„Gotovo, ljuba Anica! Toda jaz moram ubogati. Hitro denem svojo popotno torbico v red in potem z Bogom, srečno!“

Veronika ne reče nič. Pospravlja raz mize, da bi svojo žalost skrila.

Mlinarica gre hitro napolnit torbico z živežem in mlinar napreže konja, da bo sam dijaka peljal do Dolge vasi.

Predno se Valetin poslovil od gostoljubnih ljudij, stopi še v kuhinjo, da bi dekli kaj dal. Toda tu najde Veroniko. Objokane oči si umiva s hladno vodo.

„Z Bogom, ljuba Veronika“ pravi Valentin tresočim glasom. „Bodite srečni! Preteklo bo nekaj let, da se zopet vrnem; preje gotovo ne, dokler ne prestopim državne skušnje. Ne pozabite me popolnoma. Jaz vas nikdar ne bom pozabil, vedno mi boste pred očmi.“

„Vi boste med lepimi, gospodskimi deklicami v mestu kmalu pozabili priprosto vaško dekle, gospod Valentin.“

„Gotovo ne! Vsaj ste tudi vi olikani, če prav ne govorite francozki in ne igrate glasovirja. Le to obžalujem, da vam oče tako brani knjige čitati; dobro vem, da boste vi kedaj le na strani olikanega moža srečni.“

„Nikdar se ne bom možila, gospod Valentin. Ostala bom vedno doma, pri svojih ljubih starših: vsaj mi je dobro pri njih.“

„Gotovo ne boste vedno teh misli, ljuba Veronika. Kedar zopet k vam pridem, vem da vas bom uže dobil kot nevesto, ali pa že kot srečno ženo ljubečega moža. Bog vam nakloni previdnega in plemenitega moža, Veronika! Z Bogom, z Bogom!“

Dijak objame deklico, ter jo iskreno poljubi, na to odhiti. Veronika stoji dolgo časa na istem mestu vtopljená v razne misli. Ravno hoče v svojo sobico oditi, kar vstopijo dekcle.

„Grd človek, ta Valentin, še vsakej enega goldinarja ne da. Toliko časa je bil pri nas, toliko časa sem mu stregla in mu snažila obleko in sedaj me še popogledal ni! To ni lepo!“ se krega Reza.

„Pač“ pravi Veronika, „on te le najti ni mogel. Prosil je mene, da naj dam vsakej po tolarji. Le malo potrpite v mojo sobo, na mizo jih je položil.“

Hitro gre v svojo sobo, vzame denar, katerega je bil dijak za dekcle pustil, ga zavije in dene v svojo omaro; iz omare pa vzame svoj denar, ter ga nese deklam, Tako je imela vsaj spominek od ljubega Valentina.

Solnce je sijalo in mlin je veselo ropotal. Mati mlinarica teka po svojih opravkih sem ter tje, Ana šiva lepo obleko, kajti povabljená je na svatovščino županovega sina, Anton veselo žvižga in bratec njegov je ušel iz mlina, ter postopa po

vrtu. Le Veronika sedi žalostna v svoji sobici in — plaka.

II.

V hiši podgorskega mlinarja je moral vsakdo delati. Tudi Veronika je morala paziti na veliki vrt in na sadje in imela je vedno dosti opraviti. Morala je sadje pobirati ga kuhati in sušiti za zimo. Tudi je morala pisati očetu pisma, ker mlinarjeva roka je bila pretrda za pisanje. Dal je namreč svoj mlin sinu Antonu v oskrbljevanje in sam je kupčeval z žitom.

Čeravno je imela Veronika vedno dosti opraviti, je vendar vedno mislila na Valentina; toda brez upanja in naposled brez želje; kajti kjer ugasne upanje, tam odmrje polagoma tudi želja.

Valentin je res pisal enkrat njenim starišem in se iskreno zahvaljeval za izkazano mu gostoljubje in to je bilo vse, kar je slišala po njegovem odhodu o njem. —

V Dolgej vasi stalo je lepo poslopje Cesnikovo. Matej Česnik, ali, kakor se je

raje zval, gospod Matej Česnik, je bil vdovec, komaj trideset let star. Bil je jako bogat kupec in gostilničar. Njegova visoka hiša je stala na malej visočini, kakor kakov grad. In krasen vrt okrog hiše je bil široko na okoli poznat. Vsako nedeljo je prišlo dosti ljudij iz bližnjega mesta, kajti radi so sedeli na senčnatem vrtu in pili izborno Česnikovo vino.

Dostikrat se je mislil zopet oženiti in veliko mladih udov in deklic mu je bilo na izbero, ali take, kakoršno je gospod Česnik želel, nij bilo.

Ko je imel gospod Česnik enkrat v podgorskem mlinu opraviti, vidi snažnost in lepi red pri mlinarjevih. Mlinar ga povabi na kosilo. Vnanja lepota deklice, njena milina se gospodu Česniku tako prikupi, da sklene njene starše za njeno roko poprositi.

Ko se v svojej lepi kočiji odpelje, pravi Ana svojej sestri: „Zdi se mi, sestrice, da se je gospod Česnik v te zaljubil.“

Veronika pravi: „Menim da ne, in tudi ne želim si!“

„Nespametno govorjenje!“ pravi oče, ki je slišal sestri se pogovarjati. „Deklica,

ki bi bogatega Česnika ne hotela, bi bila nespametna. Marsikatera grofinja ne more tako brezskrbno živeti, kakor gospa Česnikova. Zdi se mi pa vendar, da je Česnik, kljub svoji prijaznosti vendar ošaben človek in bo gotovo kako mestno gospico vzel.“

„Jaz bi ga uže ne hotela, oče“ pravi Ana, „pravijo, da je Česnik jako hud človek.“

„Žensko klepetanje!“

„Pravijo, da vsak mesec menja svoje posle, da ni mogoče pri njem ostati.“

„Kdor ima toliko poslov, ne more biti zmiraj vljuden!“

III.

Na poti proti domu gospod Česnik veliko na Veroniko misli „Veronika je lepa deklica“, misli sam pri sebi, „in gotovo bode dobra gospodinja. Njeno vedenje je jako plemenito. Dekle dobi deset ali petnajst tisoč goldinarjev dote in enkrat še dvakrat toliko.“

Ko se pripelje domov v Dolgo vas, najde že polno gostov v svojej hiši. Bili

so to imenitni gosti in med njimi baron Marberški s svojimi hčerami. Stareja je bila stara uže kakih trideset let, a še vedno lepa, mlajša pa preje grda, kakor lepa.

Akoravno je bil Česnik precej osoren človek, je bil sedaj vendar silno prijazen.

Baron mu stisne roko in pravi: „Prišel sem, radi neke važne zadeve k vam. Ker je lepo vreme, sem pripeljal tudi hčeri s sabo; obe imate cvetlice jako rade, in želite vaš cvetličnjak pogledati. Midva se bova ta čas pogovorila.“

Česnik zapove vrtnarju, da naj gospici po vrtu vodi in naj jima skaže vse cvetlice.

„Greh je“ prične baron, „da tako bogat mož, kakor ste vi, tu med kmeti ostanete. Vaša hiša in vaš vrt sta sicer jako lepa, toda, toda — koliko pa znaša vaše premoženje, kakih štiri sto tisoč gol-dinarjev?

„Ne, gospod baron, ravno za polovico manj.“

„No, še vedno lepo premoženje; jaz imam ravno toliko. Grof Thaldorf se hoče z mojo Matildo zaročiti, toda jaz ne pustim tega. Grof Thaldorf ima vsako leto

petnajst tisoč goldinarjev in to je pač premalo! S tem denarjem se ne da grofovski živeti. Denar je dandanes svetá vladar, kaj ne?“

Česnik mu pritrdi.

Baron nadaljuje: „Ker ste kupec in ker razumite kupčijo, vam svetujem tole: „Sezidajte si v glavnem mestu tovarno. Tudi jaz hočem k vašej kupčiji pristopiti s sto tisoč goldinarji. Čez deset let lahko prenehava s kupčijo in vsak izmed naju bo lahko s pol milijonom goldinarjev lepo in zadovoljno živel. Jaz se podam v svojo grajščino in vi si kupite plemenito ime, ter živite kakor baron.“

Česnik se jako razveseli tega predloga, vendar je imel še toliko pameti, da baronu odgovori, da se mu lepo za svet zahvaljuje in da bo preje stvar premislil. S tem je moral baron zadovoljen biti.

Baron Marberški je živel po leti na svojej grajščini, po zimi pa v mestu. Čez nekoliko dnij ga obišče gospod Česnik v mestu. Baron ga prijazno sprejme, isto tako tudi njegove hčere. Pri kosilu pridno praznita kozarce in naposled pričneta igrati. Česnik vedno izgubljeva in ko baron že

petdeseti cekin Česnikov v žep dene, prične neiskkušenega moža skrbeti. Ko baron to opazi, se mu zasmije in pravi: „Zakaj ste tako čmerni; če hočete biti kedaj plemeniti, ne smete toliko gledati na denar.“

Ko je Česnik nekoliko dnij v mestu prebil, in precej denarja zapravil, se vrne domov v Dolgo vas. Hoče prodati hišo, vrt, prodajalnico sploh vse, kar je njegovega, ter se vrniti v mesto in ondi pričeti kupčijo. Toda, ker ne more takoj kupca dobiti, sklene še nekaj časa počakati.

Hitro se raznese govorica, da bode Česnik svoje gospodarstvo prodal, se v mesto podal in grofico Matildo, hči Marbergovo, za ženo vzel. Tudi v podgorskem mlinu o tem zvedo. Veronika se globoko oddahne, kakor da bi jej težek kamen od srca padel.

Prihodnjo pomlad snubi nek mlad in bogat posestnik Ano pri njenem očetu. Z deklico sta se bila užé preje sporazumela.

Mlinar odgovori snubcu, da je zadovoljen z njim, a naj samo malo počaka, da se preje Veronika omoži.

Zaman skuša Martin, — tako je bilo ime snubcu — pregovoriti mlinarja, naj

se poroka takoj izvrši. Da on silno potrebuje gospodinje, da ga Ana ljubi in da je njena sreča odvisna od volje očetove. Mlinar ostane pri svojem odgovoru in pravi, da še lahko nekaj časa počakata, ker je Martin še — le tri in dvajset in Ana osemnajst let stara. Zaman se trudi tudi mlinarica in Anin brat Anton, volja očetova se ne da upregniti. In ko Veronika pravi, da se ne bo nikoli možila, se jej oče smeja.

Naposled se mlinar in Martin tako skregata, da poslednjega ni bilo nikoli več v vas.

Po božiču pride mlinarjev prijatelj, Valentinov oče v mlin obiskat svojega starega prijatelja. Z veseljem ga pozdravijo in on se jako veseli da zopet enkrat vidi starega mlinarja.

Gozdar pripoveduje v svojem sinu Valentinu, da je državno skušnjo odlično dostal.

„Sedaj pride Gospod Valentin domov; ali ima morebiti uže svojo službo?“

„Ne, on ostane v mestu. Ker je jako izurjen pevec, poučuje ondi hčerko gospoda deželnega glavarja v petji. Deželni glavar

je spoznal znanost Valentinovo, ter ga imenoval za svojega tajnika. Lepa prihodnjost mu je odprta.“

„Nazadnje se bo Valentin še zaljubil v lepo imenitno gospico. No tega, bi mu pa ne svetoval!“ pravi mlinar.

„Moj Valentin bo že preje premislil. Sploh bi mi gotovo tudi kaj pisal, če bi se mu kaj tacega pripetilo. Da bi na cedilu ostal, tega se ni bati. Mar ni lep, čvrst dečko? Res je priprostega očeta sin, ali uže marsikateri kmetski sin je postal deželni glavar ali celo minister.“

Ko je zvečer vsa družina pri večerji zbrana in ko se pogovarjajo o gozdarji, pravi mlinar: „No, lepe reči se gode! Martin se je skregal, ker mu nismo dali takoj Ane; gozdar je tako zaljubljen v svojega Valentina, da meni, da bo njegov sin takoj minister postal; Česnik bo vzel Matildo Marbergovo; le še naš Anton naj nam pripelje v hišo kako staro ubogo udovo s sedmimi otroci, potem bo prav vse narobe! ha, ha, ha!

„Ne bojte se oče“, pravi Anton, „jaz še lahko počakam. Moja Rezika je še le sedemnajst let stara. Kaj me debelo gle-

date, jaz mislim Šimnovo Reziko, ki jo vsi dobro poznate. Oče njen je bolehen in jaz priženem z deklico, s katero se imava jako rada, tudi precej denarja in lep mlin, ki je še največ vreden.“

„Dobro, dobro! Glejte Toneta, kdo bi si mislil?“ pravi zadovoljno mlinar.

„Bog te blagoslovi, moj sin“ pravi vesela mlinarica.

Ana bratu molče roko poda in Veronika mu pade krog vratu ter prične — jokati —.

Polnoči je že bilo in deklici še ležeti brez spanja na svojih posteljah.

„Spiš, Veronika?“

„Ne!“

„O oče imajo prav! Če bi me Martin res kedaj ljubil, bi bil uže davno zopet pri nas!“

„Vem, ljuba Ana, jaz sem ti kriva tvoje nesreče. Ti bi sedaj že lahko srečna žena Martinova bila, če bi se jaz omožila. Nič več ti ne bom razdirala sreče, zaročiti se hočem in sicer sè samostanom!“

„Ne govori tako, ljuba sestra! Meniš li, da bi se potem jaz srečno štel? Nikakor ne! Vedela bi dobro, da si šla

le radi mene v samostan in ta misel bi me vedno mučila.“

Dolgo so se sestrici še pogovarjali; Veronika pa ni nijedne besedice povedala o tem, česar jej je bilo srce polno.

IV.

Drugi dan dobi gospod Česnik naslednje pismo:

„Spoštovani gospod!

Preverjeni bodite, da sem vam dobro želel, ko sem vam svetoval svoje posestvo v Dolgej vasi prodati in se v mesto preseliti. Ali sedaj se bojim, da bi vam morebiti gospodska to storiti branila. Tu v mestu bi se vi tudi težko privadili in ne imeli bi velicega dobička. Vaša hiša, vrt in prodajalnica v Dolgej vasi so tako lepe, da bi jih bilo škoda prodati. Zato vam svetujem, ostanite raje v Dolgej vasi. Jaz bi se tudi ne mogel več udeležiti kupčije z vami, kajti moje hčere se bodo omožile in moral jim bodem doto odšteti. — Matilda vzame grofa Thaldorfa, Berta pa barona Steinfelda. Srečni!

Baron Marberg.“

Ko se Česnik nekoliko pomiri, prične premišljevati, kaj bi sedaj storil, da bi se mu ljudje ne smejali.

V.

V podgorskem mlinu so se godovi vedno slovesno obhajali. Danes je god gospodarjev. Spodnja soba je vsa okrašena s cvetlicami, na mizi je pogrnen bel prt, Veronika peče kolače, mlin mirno stoji in le samo potok šumi ježno čez jez. Malo pred poludnem se pripelje gospod Česnik. Stopi z mlinarjem v posebno sobico in kmalu se med njima živahen govor prične.

„Vaša ponudba, gospod Česnik“, pravi čez nekaj časa mlinar, „me jako časti; vendar vam ne morem odgovoriti. Pravijo, da ste se z neko baronico uže na pol zaročili, je mar odstopila? Vam je zato mlinarsko dekle všeče postalo?“

Česnik postane rudeč jeze in zavpije: „Pro —“ vendar se vzdrži in mirnejše govori: „Svetniku bi pošlo potrpljenje, če bi tako govorjenje slišal! Da, silil me je

oni baron, da naj pričnem z njim skupaj kupčijo v mestu in jaz sem bil v začetku tudi k temu pripravljen. Ali pozneje sem si premislil, Na baronovo hči pa še nikdar mislil nisem!“

Mlinar odgovori: „Če je tako, no potem vam rad dam svojo Veroniko. Samo nekaj časa potrpite, vsaj veste, kaj je ljudska govorica! Danes pa ostanete pri nas, boste vsaj deklico bolje spoznali in ona vas.“

Pomlad je. Cvetice cveto in tudi stara lipa tik podgorskega mlina puhti svojo vonjavo v zrak. V mlinu je vse veselo. Samo en resen in žalosten obraz se je videl ondi, lepi obraz Veronikin.

Iz ljubezni do sestre, iz pokorščine do svojih starišev se je pred nekoliko tedni zaročila s Česnikom. Ob enem se je Martin, Anin ženin, povrnil in tudi Anton je postal ženin Šimnove Rezike. Naj prvo se ima obhajati Veronična poroka.

Priprave so bile velike. Gospod Česnik kupi svojej nevesti belo svilnato obleko in vrhu tega dragocen zlat lišp z dragimi kameni okrašen. Ko darila Veroniki izroči, se Veronika hladno zahvali in Ana

zbadljivo pravi: „Sedaj ne nosijo takega lišpa, le nazaj ga vzamite!“

Česnik se razserdi in zakliče: „Neumnost! Lišp je kupljen in plačan in jaz hočem, da ga Veronika nosi!“

Zvečer pred poroko gresta sestri na svoj navadni prostorček, v gozd, na klopico.

„Kako bi bila jaz srečna, ljuba Veronika“, prične Ana, „ko bi te le nekoliko bolj veselo videla! Česnik je mlad in bogat in ti bodeš imenitna gospa postala, a ti ga ne ljubiš?“

„Spoštujem ga in čislam, ker zvedela sem, da je jako skrben za svoje podložne in da ubogim veliko dobrega stori. Starši želijo, da ga vzamem, tebe vidim potem srečno, in to je vse! Česnika pa ne ljubim in ljubiti ne morem, kakor tudi nobenega družega ne.“ Pri poslednjih besedah Veronika globoko vzdihne. —

Drugo jutro stopi Veronika, krasno opravljena pred svoje stariše. Tudi gospod Česnik se pripelje v elegantnej kočiji.

Naenkrat se nebo stemni in Česnik nevoljen pravi: „Vrag vzami to vreme!“ Kmalu prične bliskati in gromiti. Blisk za bliskom šviga iz oblakov, silna ploha

se vsuje. Ob desetih se zjasni in zlato solnce posije na dolino in podgorski mlin. Mlinar pravi: „Čas je, župnik nas uže čaka.“

Veronika postane bleda. Molče poda roko materi in očetu. Poslednji ugleda solzo v njenem očesu in ginjen pravi: „Bog te naj spremlja, ljuba hčerka, povsod, njegova roka te naj vodi po vsih potih tvojega življenja!“

V cerkvi je bilo veliko ljudi, vsakdo je želel videti mlinarjevo hčer. Sedaj se pripelje voz. Ženin stopi iz voza in ponudi Veroniki roko. Revica je imela objokane oči in ubogo serce jej je silno bilo. Komaj je videla, kaj se krog nje godi. Ko hoče iz voza, stopi v veliko mlako, ki jo je bil dež naredil. Naenkrat je bila lepa, svilnata obleka oškropljena do pasa. Česnik jo krepko prime za roko in jeze rudeč zavpije: „Neroda! — V takej obleki hočeš z mano v cerkev!“

„Ne!“ odgovori glasno Veronika, „z vami ne grem v cerkev in nikoli ne! Oškropljeno obleko vam bo moj oče plačal in vrhu tega oni lišp. Srečni, gospod Česnik!“

Pri teh besedah se obrne k svojim staršem. Tudi Česnik gre za njo in se skuša opravičiti, toda zaman. Mlinar pravi: „Prav si imela, Veronika, ženin ti je pokazal kaj bi imela v prihodnje od njega pričakovati!“ V kakej zadregi je bil Česnik si lahko mislimo. Prične se kregati in kleti, toda v tem trenutku stopi župnik bližje in z mlinarjem govori. Česnik se vsede s svojimi prijatelji v voz in se odpelje domov. Mlinar pa stopi k svatom in jim pravi: „Stvar je končana. Vendar vas uljudno povabim, da pridete k nam na gostijo. Dobro se bomo imeli, če bo tudi gostija brez poroke!“

VI.

Ravno isti večer stopi Valentin v salon deželnega glavarja. Najmlajša hči njegova sedi pri glasovirji in izvablja iz strun čarobne melodije, Valentin poklekne pred njo in tiho šepeče: „Emilija!“ Ona ga sliši, molče mu poda belo roko in on jo goreče poljubi. „Emilija!“ nadaljuje Valentin, „jaz vas ljubim! Res sem ubog

Ma Veronika

človek, osoda me ni rodila milijonarja, a lepa prihodnjost mi je odprta. Svoje serce vam dam in prosim vas, ljubite me! Le na vaši strani bom srečen. Smem li upati?“

„Upati?“ odgovori Emilija. „Vsak človek sme upati. Tudi jaz upam, da bom z grofom Hoheneckom srečno živela. Bogat je, ljubi me in jaz mislim, da je za me ravno pripraven!“

Valentin obledi, nobene besede ne more spregovoriti. Naposled se globoko prikloni in tiho odide. V svojem stanovanji dobi svojega prijatelja Alfreda.

„Za božjo voljo, Valentin, kaj ti je?“ vpraša ga ta.

„Nič! pusti me!“

„Ne, ne pustim te, le vse mi povej!“

Ko mu Valentin vse pove, pravi Alfred: „Le potolaži se! O Valentin, če bi ti tako ženske poznal, kot jih jaz poznam! Dobodi mi le eno, ki se omoži iz same ljubezni in pred njo bom pokleknil in jo obožaval. Da, še celo možu, ki ga sovražijo, podajo roko, če ima le denar in lepo ime!“

VII.

Gospod Česnik ni ostal dolgo samec. Kmalu se poroči z bogato hčerjo vaškega zdravnika. Anton in Rezika, Ana in Martin so srečni skupaj živeli in Ana je že zibala svojega prvorojenca. Veronika je živela doma pri svojih stariših in bila je mlinarjev ljubljeneec. Oče jo je silno ljubil.

Bil je lep popoldan mesca majnika. Oče in Veronika gresta na polje se sprehajati.

„Kako lepo raste žito, oče, dobra letina bo letos. In tudi drevesa cveto, dosti sadja bomo imeli.“

„Ta jablan je takrat tako lepo cvetel, ko je bil Valentin pri nas. Ne vem, zakaj nam nič ne piše? Seveda, odkar je gospod postal, se ne zmeni več za nas.“

Veronika molči in mlinar nadaljuje: „Ti si hotela le radi mene Česnika vzeti in za to ljubezen sem ti še nekaj dolžan. Slikar mi je pred tednom pisal in me vprašal, če mu zamorem za to poletje malo sobico oddati, zopet bi rad pri nas slikal. Jaz sem mu odpisal, da naj le pride.

Govori odkritosrčno, Veronika, kaj ne slikar pride le radi tebe in ti ga imaš tudi rada?“

„On mi je ljub prijatelj, več ne. Tudi ima že svojo nevesto, oče!“

„To me veseli! Slikar je dober človek — toda glej! če se od volka govori, pride. Ga-li ne vidiš? Ondi po cesti gre; onega gospoda, ki gre z njim, pa ne poznam.“

S temi besedami pusti mlinar svojo hčer in hiti slikarju naproti. Veronika se zgrudi na klopico pod jablano, vsa postane bleda in serce jej močno bije. Lahki koraki se bližajo, deklica pokrije obraz z rokami in predobro znan glas jej pravi: „Me nočete pogledati, ljuba Veronika?“

In ona ga pogleda. V očeh se jej svesijo solze in nobene besede ne spregovori. Vendar jej bere Valentin v očeh, kajti vsede se zraven nje na klop in pravi: „Nobena reč naju več ne loči, Veronika!“

Ko se nekoliko pomirita, pričneta jeden drugemu pripovedovati svoje dogodke. „Dobil sem službo odvetnika v bližnjem mestu in vsak teden boš lahko videla svoje stariše in tudi gospoda Česnika, katerega si tako junaško odvrnila.“

Ko prideta Valentin in Veronika k očetu, proseča ga blagoslova, pravi mlinar: „Tako, gospod doktor Valentin bi bil rad moj sin? No, jaz sem te imel vedno rad. In ti, Veronika, si rekla, da se nikdar ne omožiš in sedaj? Hm, gotovo stara več let v srcu tleča ljubezen. Bog vaju blagoslovi otroka moja! Se bodeš sedaj zopet pri cerkvenih vratih obrnila?“

Valentin in Veronika

Tujčeva osveta.

I.

V Selu ni bilo imovitejšega moža, kakor je bil Tomaž. Sredi vasi se je dvigala njegova lepo sezidana hiša in krog nje druga gospodarska poslopja.

Snaznost in najlepši red pri Tomaževih je kazal, da tu gospodari skrben gospodar bistrega uma, in gospodinja pridnih rok. In res, delavna je bila Mina, Tomaževa žena. Prva je vstajala in slednja se je vlegala k počitku. Pri delu jej je pa pomagala njena pridna hčerka Tonica.

Tonica je bila prava podoba materina. Dali so jo bili v mesto v šolo in ko se je vrnila domov, je pridno pomagala svojej materi. Bila je pa tudi krasno dekle; ni čuda, da se je marsikatero možko okovanjo obračalo.

II.

Je-li kaj lepšega na deželi, kakor bela hišica obdana krog in krog z zelenim

drevjem? Taka hišica je bila Jernačeva. Stala je prav na konci vasi Sela in plodonosno drevje jo je tako zakrivalo, da bi človek na prvi pogled komaj zagledal.

Pri Jernačevih je gospodaril Peter in njemu na strani je vodila gospodinjstvo sestra njegova, Nežika. Pred petimi leti jima je umrla mati in leto pozneje tudi oče. Ostala sta sama. Peter, krepak mladenič je bil takrat ravno pet in dvajset let star, ko se naša povest vrši; Nežika pa za šest let mlajša.

Čas je uže bil Petru, da si zbere življenja družico in v srcu si jo je uže zbral, namreč Tomaževo Tonico. Vroče jo je ljubil, ker je dobro vedel, da mu Tonica vrača to ljubezen. Tudi Tonica ga je ljubila in zakaj ga bi ne? Vsaj je dobro vedela, da je Peter pošten mladenič in njene ljubezni popolnoma vreden. S kratka, oba sta želela, da se kmalu za večno združita.

III.

Bilo je nedeljo popoldne. Pri Tomaževih je bilo precej sosedov in kmetov iz

Sela zbranih, kjer so pri kupici dobrega Tomaževega vina marsikatero uganili. Kakor navadno, so se tudi tu menili o težnjah kmetskega stanu, o prevelicah davkih, o vojski itd.

„Ta naš tujec mora gotovo veliko davka plačevati, ker ima tako bogastvo“, se oglasi zdajci stari Martinek.

„Od kodi je pa vendar prišel ta tujec, Tomaž, ti gotovo veš, ker toliko občuješ z njim?“ vpraša Grogec, ter zvedavo pogleda krčmarja Tomaža.

„Od kodi je prišel? Glej, glej, tega pa res ne vem, še nikdar ga nisem vprašal. Gotovo mora biti kakov Nemec, kajti s svojim hlapcem Davidom vedno le nemški govori. In tudi njegovo ime kaže, da je Nemec.“

„Kakó se uže piše?“ vpraša jih več ob jednom.

„Ljudevit Gerer! Kakor sodim mora biti mož precej petičen; le glejte ga, kako obleko ima in debelo zlato verigo pri uri in prste, kakor okovane s samimi zlatimi prstani. Da, da, kupčija z lesom je dan danes dobra“ razlaga oče Tomaž.

„Dobra, dobra! prav praviš Tomaž!“
 pritrdijo kmetje in marsikateri premišljuje,
 kako bi tudi on pričel tako kupčijo. Toda
 denarja, denarja, tega nij. —

IV.

Ko na večer kmetje odidejo in ko
 sta Tomaž in Mina sama, pravi Tomaž
 svojej ženi:

„Slišala si danes pogovor o bogatem
 Gererji in tudi sama ga dobro poznaš, da
 je bogat in uljuden človek. Tak gospod,
 tak bogatin in tako ponižen človek. Pravil
 sem ti uže enkrat da želi našo Tonico v
 zakon. Mina, ali bi ne bila tudi ti vesela
 tacega zeta?”

„Res je bogat in, če hočeš, tudi
 uljuden; a to še ni vse, Tomaž. Gotovo
 si uže sam opazil, da ne hodi nikdar v
 cerkev. Sploh je pa še vprašanje, ali ga
 bo pa tudi naša Tonica hotela?“

„Ha! saj se mi je uže zdelo, da ti
 ne bo po všeči. Tonica ga bo pa že hotela,
 da ga le dobi. Vesela naj bo, da bo do-
 bila tacega moža. Sedaj jej ne bode treba

več delati, ampak kakor gospa se bode vozila v kočiji; ali ne bodeš takrat tudi ti ponosna na svojo hčer?"

„Tonica je kmetsko dekle in ne spodobi se, da bi svoj kmetški stan zatajevala. Jaz pa vem, da bode Tonica srečnejša, če dobi poštenega mladeniča kmetškega stanu.“

„Kaj — ne, Jernačevega Petra ha, ha!? To ti povem Mina: dokler bode moj prst gibal, bom delal na to, da Tonica ne bo Petrova žena. Lepo bi bilo, kaj — ne, ko bi se ljudje smejali in posmehovali, če bi gospod župnik iz lece oznanil: Tonica, hči očeta Tomaža in matere Mine jemlje Jernačevega Petra, ha, ha, ha!?"

„Samo to te vprašam Tomaž, kaj pa imaš zoper Petra?"

„Kaj imam zoper Petra? Neumno in smešno bi bilo, ko bi naša Tonica jemala ubogega Petra, ko bi vendar lahko dobila moža, ki ima toliko denarja, da se lahko zakoplje vanj.“

„Od kodi pa veš, da ima toliko denarja? Tomaž, ti sodiš po unanjosti Gererjevi, po obleki. Ali pa za gotovo veš,

da je to premoženje njegovo, da ni morda kje na dolgu?“

„Kaj ti še v glavo ne pade? Na vse načine se skušaš izgovarjati. Jaz bom pa ob kratkem naredil. Jutri pozovem Tonico k sebi in jej na srce govorim o Gererji in vem da bo dekle veselo tacega ženina. Če pa tudi ne bo, če se tudi nekoliko kislo drži v začetku, no, to bode vže prešlo, ko bode z gospodom Gererjem srečna žena. Na Petra Jernačevega pa naj le pozabi, tega pa uže ne, na noben način ne!“ —

Tako se je končal pogovor, osodepoln za ubogo Tonico in ubogega Petra.

V.

Komaj dobra dva streljaja od Tomaževe hiše je stalo Gererjevo poslopje. Da se bolje seznanimo s tem Gererjem pogledjmo nekoliko njegovo preteklost. Tu naj povemo, da se ni vedno tako imenoval, temveč še-le potem, ko je prišel v Selo, si je pridejal to ime. Prav se je zval Henrik Finger. Zakaj si je spremenil ime,

povemo pozneje. Henrik Finger je prišel v Selo iz Nemškega. Bil je sin bogatih staršev in po njihovi smrti prevzame Henrik gospodarstvo. Bil je takrat še jako mlad neizkušen mladenič. Kmalu se mu je nabralo mnogo prijateljev, ki so čutili, da ima Henrik dosti denarja. Finger jih je imel rad, kajti znali so se mu jako laskati in prilizovati. Tudi ni, kedar je bil s prijatelji skupaj, štedil z denarjem in tako je šlo Fingerjevo premoženje kmalu rakovo pot. Ko ni svojih prijateljev več z denarjem zakladati zamogel, so ga ti kmalu zapustili.

Osamljeni Finger se zdaj poprime kupčije z lesom. Toda ker je bil v tej stroki kupčije popolnoma neveden je kmalu svoje, uže itak malo premoženje, izgubil. In ko mu dolžniki naposled njegovo domačijo prodajo, pobegne Finger iz Nemškega, ter si gre po svetu sreče iskat. S seboj vzame le še eniga tovariša, nekega malopridneža, Davida z imenom. Ta spači Fingerju popolnoma srce, tako da je bil Henrik pripravljen k vsakej hudobiji, da bi si le denarja prisvojil.

Tisti dan, ko odideta iz svoje domačije, je nekemu bogatemu dragotinarju

zmanjkalo precej dragocenosti, in policija je takoj uganila, kdo da je tat. Z ukradenim blagom sta se precej časa skrivala okoli in naposled prideta v naše slovenske kraje misleča, da bodeta tu dovolj varna. Finger sezida v Selu hišo in prične kupčijo z lesom, seveda z ukradeni denarjem. Tudi spremeni svoje pravo ime in rekali so mu Ljudevit Gerer.

Ker je čutil, da ima Tomaž precej premoženja, in da bode tudi njegova hči Tonica kot nevesta bogata, si jo želi v zakon, seveda ne toliko iz ljubezni do deklice, kakor iz ljubezni do denarja njenega.

VI.

Oče Tomaž je bil Tonico že popolnoma primoral, da se je reva naposled udala v svojo osodo, ter bila pripravljena v zakon vzeti moža, katerega ni ljubila, katerega je sovražila. Uže je bil dan poroke določen.

Kako je bilo pri tem revno srce Jernamevega Petra, si lahko mislimo. Dostikrat je bil že rekel svoji sestri Nežiki:

„Tomaževo Tonico, ali pa nobene!“ In sedaj je kazalo, da ne dobi Tonice nikoli. Žalosten je bil in srčno je pomiloval ubogo Tonico, ki bo morala roko v zakon podati možu, katerega sovraži. —

VII.

Bilo je sobota popoldne, ko pride Gerer domov iz mesta ves prepaden in pobit. Ko ga David ugleda, se mu zlobno nasmeji ter zaničljivo pravi:

„No gospod, kaj se tako grdo držite? Če bi vas sedaj-le vaša nevesta videla! — Kaj pa vam je? Čemu tako zbegani?“

Mesto odgovora potegne Gerer kos časopisa, ki ga je dobil v mestu iz žepa, ga pomoli Daridu in pravi:

„Beri!“

David prične mrmraje brati, da iščejo in da je policija uže na sledu nekemu Fingerju iz Nemškega, ki se sedaj na Slovenskem skriva pod imenom Gerer; da sta on in njegov sluga David nevarna človeka itd.

Ko David to prečita, se ne ustraši tako, kakor njegov gospodar. Široko raztegne svoja usta in krohotaje reče:

„Nimajo me še! Še je čas; na noge gospod, še jo lahko uneseva!“

Finger, ki je do sedaj zamišljen sedel in nepremično v tla zrl, plane kvišku, divje pogleda in pravi globokim glasom:

„Zadnji upi so šli po vodi. Tonice ne bom dobil in tudi ne njenega denarja. Kdo drugi bo moj namestnik, kdo drugi bo živel od njenega denarja. A Finger še ni mrtev! Ne, nihče drug ne dobi Tonice! Skrbel bom, da nihče ne uživa njenega denarja.“

„Kako mislite to?“ vpraša David.

„To je moja skrb“, odgovori Finger. „Na, tu imaš in pojdi, da te ne dobê! Za me ne skrbi; jaz se bodem uže sam varoval.“

S temi besedami dâ Finger svojemu tovarišu listnico z denarji. V svojej duši pa sklene grozen sklep: pogubiti Tonico in potem pobegniti.

VIII.

Pride nedelja. Videlo se je takoj, da danes ni navadna nedelja, ker vsa vas je bila nekako spremenjena. In res ni bila navadna nedelja, kakor je vsak teden enkrat, temveč Selci praznujejo danes nedeljo cerkvovanja (cerkvenega blagoslovljenja.) To je — bi dejal — največji praznik na deželi. Dokaj tednov preje so že vaški mladenči hranili denar, da bodo danes ložje pili, ter se veselili. Ob drugih nedeljah so morali Selci hoditi v bližnjo vas k službi božji, a danes tega ni treba kajti danes se tudi v njihovi mali cerkvi obhaja služba božja. Popoldne so vaški fantje in dekleta osnovali ples pod domačo lipo. To je bilo rajanje! Čili mladenči so se sukali z rudečeličnimi deklicami; pri strani so pa stali starejši ter gledali na veselo mladino. Spominjali so se srečne preteklosti, vesele svoje mladosti, ki se ne bode vrnila nikdar več. Stare ženice so pa pridno govorile, ter uganjevale, katere poroke bodo v prihodnjem predpustnem času.

„Hembrajte vendar“, pravi stara Reza, ki je že pred vlanskem bila izročila svoje gospodarstvo, svojemu sinu, „hembrajte, kdo bi si mislil, lani ob tem času, da bodo Tomaževa Tonica že danes nevesta! Kako je lani dekle še plesalo na današnji dan!“

„Kakó jej bo sedaj prijetno: tako bogatega ženina bo dobila“ meni kruljeva Urša.

„Ne vem, ne vem, če prav sodiš Urša“ pravi neka druga ženica, „o meni se prav nič ne mili ta naš tujec in tudi Tonici menda ne. Le glejte jo revo, kako je obledela! Da naravnost povem, oče jo je prisilil, da ga mora vzeti, tega tujca.“

IX.

Koliko je Tonica trpela! Kako so jej bledela cvetoča lica! Noč jej ni pri-
našali zaželenega in potrebnega pokoja; skoro celo noč je prejojokala in če ji je včasih prevelika utrujenost zaprla očesa, so jo mučile strašnje sanje.

Mati jo je dostikrat tolažila in očitala svojemu možu njegovo nespametnost in

krutost. Toda Tomaž jo vselej zavrne, češ da dekle joka le zato ker jej bo zapustiti svoj dom in svoje stariše, da pa bo vse to žalovanje že prešlo, kakor hitro bo podala roko možu, ki jo ljubi in jo bo varoval kot punčico svojega očesa.

Tako je Tomaž zavračeval svojo ženo in tudi hčer. Ali Tonice utolažiti mu ni bilo mogoče. Tujca ni ljubila, da celo sovražila ga je in se ga nekako bala, če prav sama ni znala zakaj. Zakon brez ljubezni je pa svetilnica brez olja.

Ko je prišla nedelja cerkvovanja, ni bila Tonica vesela; še bolj žalostna je bila, ko je se spomnila na vlansko in še prejšnja cerkvovanja.

Omenjeno nedeljo popoldne gre Tonica k Jernačevim. Ko pride tje, najde Petra samega doma; Nežika se je šla na prigovarjanje bratovo veselit med svoje tovaršice.

Tudi Petra je trla taka žalost, kakor Tonic. Tolažila sta jeden drugzega, eden drugemu je dajal pogum. Le ena misel ju je tolažila, da se bodo srci združili v nebesih, v večnosti, za večno, večno! —

X.

Ravno takrat, ko se je Tonica napotila od doma, ravno takrat je tudi Finger zapustil svojo hišo. Ko bi mu bilo mogoče videti v srce! Strašne misli mu vznemirjajo dušo.

Po skrivnih potih ide dalje in kmalu zagleda Tonico idočo k Jernačevim. Skrivaj ide za njo in sam pri sebi mrmra:

„Ha, golobica, te imam!? Ne uideš mi! Gotovo pa zopet ideš k tistemu Petru; moram vendar videti!“

Pri teh besedah obstane. Kakor jastreba iz sinje višine gleda na brezskrbnega golobčka, ter čaka ugodne prilike, da se spusti na tla ter ga pograbi in odnese, tako tudi Finger gleda za Tonico, ki jo zavije naravnost k Jernačevim.

Naglih korakov ide za njo in skrivaje se za gosto drevje, ki je obdajalo malo hišico, pride do okna in pogleda notri.

Tu vidi ihtečo Tonico in Petra, ki jo tolaži. Strašno se zasvetita Fingerju očesa. Tiho se splazi do vrat, jih trdno zaklene, prižge trsko, ter jo vtakne v

slamnato streho. Peklensko se zasmеji in naglo zbeži. Slamnata streha je takoj vsa v ognji.

Tonica in Peter ne slutita, da gori njuna hišica. Vedno bolj vroče jima prihaja, ter si na prosti zrak želita; toda kdo popiše začudenje! — vrata so zaklenjena. V tem trenutku zagledata svitli žar in s trepetom opazita, da gori hiša nad njima. —

Tonica omedli ter se zgrudi prestrašenemu Petru v naročje. —

XI.

Drugi ljudje so se še vedno veselili in rajali pod lipo. Ni čuda toraj, da ognja niso takoj opazili.

Naj prva ga ugleda Nežika. S obupnim krikom: „Pri nas gori!“ steče proti domu.

Vsi drugi vrô za njo, da bi, če še mogoče rešili Jernačevo hišico. Nosijo vodo prislanjajo lestvice k strehi, da bi pogasili ogenj. Nikomur pa ne pride na um, da bi v gorečej hiši bili dve živi bitji. Tu Petrovega klicanja nihče ne čuje.

Nežika vije roke in jokajoča zaupije:
 „Peter, Peter, kje si? Pomagajte odprite vrata, Peter je notri!“

Z veliko težavo vlomijo vrata — v tem trenutku se vdere strop in — podsuje nesrečnika. —

XII.

Ko drugo jutro razkopljejo pogorišče vidijo v veliko začudanje, da sti trupli nesrečnikov nezgoreni ostali. Z roko v roci, ali nesežgana sta ležala, njuni srci se pa sklenili nad zvezdami!“ —

Finger je bežal po svojim peklenskim dejanju. Kakor divja zver bega po gozdu. A zaslužena kazen ne odide. Pekoča vest ga žene dalje in dalje. V temi ne vidi brezdna, ki mu nasproti zija. Bog, večni Sodnik ga pahne vanj. —

Kmaloprileti tropa vranov in smrtno pesem zapojo.

XIII.

Na kraji, kjer je ogenj ljubeča srca za večno združil, na mestu, kjer sta Peter

in Tonica umrla, stoji še dan danes lepa kapelica, katero je bil dal sezidati Tomaž. Vsako leto se je brala na nedeljo cerkvo-
vanja sveta maša v njej, v spomin Toma-
ževe Tonice in Jernačevega Petra. Toda
le jedenkrat je bil Tomaž prisoten pri tej
maši, kajti deloma nemirna vest, deloma
prevelika žalost za svojo Tónico, ga je
spravila kmalu pod hladno gomilo. In leto
pozneje so zagrebli tudi Mino Tomaževo
ženo. —

Gospod Grahhar.

(Humoreska.)

Gospod Anton Grahhar je bil jako bogat. Od mladih nog je živel v malem mestu P. Oženjen ni bil nikoli in sploh so trdili, da je ženske sovražil. Vedno sam je živel s svojem denarjem.

Po leti je imel navado potovati po svetu in kjer mu je bilo všeč, tam je ostal nekaj časa.

Leta 1873 sklene obiskati dunajsko razstavo. In kakor vselej, so mu tudi takrat prijatelji rekali: „Da, da, Grahhar, ti uže moreš na Dunaj v razstavo iti, ker imaš dosti denarja, a mi?“

Grahhar se je pa smejal: „Vedno bom svojim starišem hvaležen, čeravno so že davno v zemlji, da so tako lepo za me skrbeli. Vam bom pa uže kaj iz Dunaja prinesel.“

Ko se je Grahhar na svojem potu na Dunaj v Gradcu mudil, sklene ondi veliko cerkev pogledati. Stopi v krasno svetišče ter prične moliti. Pri cerkvenih vratih je

pa stal lepo opravljen gospod, in ta je neprenehoma našega Graharja opaževal. Ko gre Grahar iz cerkve, gre tudi gospod za njim in sicer prav do gostilne, v katerej je on stanoval.

Pri kosilu je sedel tujec Graharju nasproti in vedno je imel oči vanj vprte. Naposled se mu vljudno prikloni in pravi:

„Oprostite gospod, da sem vas tako gledal. Vi ste namreč nekemu možu, ktereга sem pred več leti poznal, tako podobni, kakor bi bili njegov sin.“

„In kako se je imenoval oni mož?“ vpraša Grahar.

„Grahar, jako bogat mož, imel je jako lepo posestvo na Savi.“

„Jaz se imenujem Grahar, toda posestvo, katero mi je moj ljubi oče zapustil je na Dravi.“

„Prav, prav, na Dravi; vsaj sem vendar tako rekel?“

„Prosim, vi ste rekli na Savi“ odgovori Grahar.

„No, sem se pa zarekel, kar se prav često zgodi! Vi ste jako podobni ranjkemu očetu.“

„To danes prvič slišim. Dozdaj je vsakdo trdil, da sem podoben svojej materi.“

„Meni se videte tudi materi podobni, ali še bolj pa očetu, sosebno kedar govorite.“

„Prav veseli me, da sem obema podoben, ker spomin obeh mi je drag.“

Med pogovorom pravi tuji gospod, ki se je predstavil za doktor Kraus-a, da je tudi on namenjen v dunajsko razstavo.

„Res, Dunaj je lepo mesto. Pred več leti ni bil tako lep, a živelo se je cenejše v njem, kakor sedaj. Ima pa tudi svojo temno stran lepi Dunaj. V razstavo bo prišlo dosti visokih oseb, a tudi dosti žepnih tatov! Ko sem bil zadnjič na Dunaji, mi je bila ukradena moja krasna prsna igla. Bila je ravno taka, kakor vaša, gospod Grahari, samo ne tako dragocena; kajti vaša je vredna gotovo kakih 200 goldinarjev. Svetujem vam, da vaše igle na Dunaji ne nosite.“

Grahari se zahvali za prijazen svet. Doktor Kraus se je sploh kazal jako šaljivega in izkušenega moža, in pri kosilu se Grahari in Kraus zmenita, da bodeta skupaj na Dunaj potovala in ondi skupaj stanovala.

En dan še preživita v Gradcu in petem odpotujeta na Dunaj.

„Jaz bi vedno rad tu bival“ pravi Kraus, ko prideta na Dunaj „in vi tudi, gospod Grahhar, kaj ne? Toda sedaj hitro v kak hôtel!“

Gresta v hôtel Z. Toda le ena sama soba je bila še prazna: skleneta toraj oba v enej sobi stanovati.

Vesela se podasta prvi dan v razstavo in kmalo se je videlo, da Grahhar in Kraus nista oba jednih mislij. Grahhar je namreč najraje ogledoval in občudoval krasne slike, doktor Kraus pa dragocenosti, draga kama, drage kovine i. t. d.

Dostikrat se je zgodilo, da cel dan nista bila skupaj, razven opoludne pri mizi in zvečer.

Grahhar uboga svet Krausov in odloži svojo prsno iglo, toda ker tudi svojim strežnikom prav ne upa, da iglo in tudi svoj denar gostilničarju spraviti. Tudi Krausu pravi, da naj on isto stori; toda ta se smeja in trdi, da take previdnosti vendar ni treba.

Ker je imel Grahhar dosti prijateljev, si nakupi mnogo drobnosti za nje, kakor

jim je bil preje obljubil. Tudi Kraus je često prinesel domov kako stvar, največ pa reči, ki so za ženske. Graharju pove, da ima doma lepo nevesto, in da vse to za njo kupuje.

Naposled se prijatelja naveličata Dunaja in razstave in oba skleneta domov potovati. Nekega jutra dobi Kraus list, katerega takoj raztrga; Graharju pa pravi: „z večernim vlakom se odpeljem.“

Grahar odgovori: „To tudi jaz storim.“ Na to zapusti sobo, da bi še kaj kupil. Obstoji pred prodajalnico otroških igrač. Tu se spomni, da za sosedovega sinčka še nič ni kupil in zato stopi v prodajalnico. Tu kupi neko novo otroško igro in sto igriških znamk (Spielmarken), katere so bile tako dobro narejene, da bi jih kratkoviden človek od daleč za prave cekine imel.

V drugej prodajalnici kupi lep svilnat mošnjiček in dene znamke vanj. Sam pri sebi se smeja, ter si predstavlja veselje, katero bi imel sosedov sinček z lepo igro.

Ko Grahar stopi v sobo, v katerej sta s Krausom stanovala, vidi tega, da se uže za odhod pripravlja. Natakara prinese račun; doktor Kraus ga vsame in pravi

Graharju: „Ker potujeva zopet skupaj do Gradca in ker vi še niste pripravljeni za odhod, bom jaz plačal; se bodeva uže v Gradcu pobotala.“

„Dobro, kakor hočete, gospod doktor!“

Ko se peljeta na kolodvor, stopi Kraus še jedenkrat iz voza, kupi si ravno tak mošnjiček, kakoršnega je imel Grahar, napolni ga z denarjem in stopi zopet v voz.

Med potjo doktor Kraus globoko vzdihne, kakor bi se mu odvalil težek kamen od srca. Vesel je bil, da se odpelje iz Dunaja.

Na prvi postaji od Dunaja zgubi Grahar svoj vožni listek. Išče ga in išče, toda zaman! Nikjer ga ni! Kraus hitro skoči k blagajnici in mu kupi družega.

Dolgega potovanja utrujen se nasloni Grahar v kotiček in sladko zadremlje in zbudi se še-le, ko vlak v Gradec dospe. Pogleda krog sebe in vidi, da Krausa nij!

„Se bodeva že v hotêlu dobila“ misli si „vsaj ve, kje da bodem stanoval.“

Grahar čaka cel dan zastonj v hotêlu. Krausa nij! Drugi dan gre Grahar v druge gostilne, ter povprašuje po svojem tovaršu; toda o Krausu ne duha ne sluha.

Graharja prične skrbeti in vso stvar svojemu gostilničarju pove. Gostilničar se zasmaja, ko vidi v kakih skrbah je Grahar radi svojega tovariša in pravi:

„Ne žalujte preveč po tem gospodu in hvalite Boga, da se je izgubil. Jaz ga dobro poznam. Ta „doktor Kraus“ je jako zvit tiček. Bil je že dostikrat tu. Videl sem ga enkrat v Lincu, tam se je imenoval baron Ostheim.“

„To ni mogoče! Vi se motite. Na Dunaju je plačal v hotêlu za me račun in denarja mu še nisem vrnil. Rekel je, da se bodeva uže tu, v Gradcu, pobotala. Če bi bil res tak tiček, bi gotovo z denarjem tako ne delal.“

„Se ve da ne! Če kmalu ne pride, ga je gotovo policija zasačila in odpeljala.“

„Ali jaz bi rad možu denar vrnil; kaj naj storim?“

„Tako imenovani doktor Kraus pozna vas in vaše stanovanje in se lahko pismeno do vas obrne, če hoče imeti svoj denar nazaj. Najbolje storite, če se za vso stvar nič ne brigate. Velike sitnosti bi imeli pred sodnijo.“

Graharju se zdi ta svet pameten. Mej pogovorom seže Grahar v žep, da bi svoje stvari vredil. Kako pa se začudi, ko čuti, da je svilen mošnjiček tako lahek! Izstrese, kar je bilo v njem, na mizo in kaj vidi? V mošnjičku ni bilo več sto znamk, temveč več goldinarjev, dvajsetic in desetic. Sedaj še-le se mu odpro oči. Glasno se zasmaja in tudi gostilničar, ko zve vzrok temu.

Ko so Graharja pozneje prijatelji povpraševali, če ga je dosti stala pot v Dunajsko razstavo, odgovoril jim je: „Prav malo!“

Goljuf, ki se je imenoval doktor Kraus, je plačal za Graharja račun v hotêlu misleč da bo pozneje dobil sto cekinov. Ko sta se peljala domov in ko je Grahar nekoliko zaspal, tiho zamenja mošnjička in je tako nehote poplačal Graharju pot.

Ko se poslovijo od svojega gostilničarja v Gradcu, so bile njegove poslednje besede: „Deset goldinarjev bi dal, če bi zamogel videti njegov obraz takrat, ko je v mošnjičku mesto sto zlatih cekinov, sto igriških znamk zagledal.“ —

List Papirja.

(Poleg nemškega.)

I.

Pri „zlatem jelenu“ v mestu G. sedela je nekega mrzlega zimskega večera vesela družba dijakov-vseučelišnikov. Pogovarjali so se o domačej književnosti, vzlasti pa o lepej igri, ki jo je bil spisal njihov tovariš Slavko pl. R. Vsem je bila ta igra všeč in silili so Slavkota, naj jo skoraj na svitlo dâ. Toda Slavko se brani in trdi, da igra še ni dovršena, da jo mora še predelati, da jo bo pozneje dal tiskati. Prijatelji so bili s tem zadovoljni in še enkrat je šel lepo pisan rokopis iz jedne roke v drugo; vsak je hvalil marljivo pisavo. Vzlasti se mladi Ivan kar ni mogel ločiti od prekrasnega naslovnega lista omenjene igre.

„Tedaj jutri greš na počitnice, Slavko?“ vpraša ga Ivan. „Vendar bi nekaj dni še tu ostal in počakal ugodnejšega vremena!“

„Ne morem“ odgovori Slavko „jaz sem uže domov pisal, da pridem in doma me bodo čakali ob določenem času.“

„Se pelješ li s pošto.“

„Ne, peš pojdem!“

„Kaj? peš? V tem hudem mrazu, po gladkeji ledeni poti, hočeš 13 ur hoda iti? Si-li brez uma? Pelji se vendar, ljubi Slavko! Vsaj ti bo oče rad plačal voznika in mati mu bo še posebej stisnila káko desetico v roko, vesela da si le prišel!“

„Naj bo kar hoče!“ smeja se Slavko. „Pri tem ostane. Jaz grem jutri zjutraj peš proti domu. Toliko že čutim moči v sebi, da ne bom omagal na poti. Trčimo prijatelji! Živijo!“

Drugo jutro na vse zgodaj se Slavko res napoti na počitnice. Nekaj časa ga spremlja njegov naj ljubši prijatelj Ivan. Na vse načine ga skuša ta pregovoriti, da se naj raji pelje. Vse neprijetnosti, težave in nevarnosti zimskega potovanja mu stavi pred oči. Ali zaman; Slavko se ne da pregovoriti. Ko Ivan vidi, da nič ne opravi, mu še enkrat srčno roko stisne in prijatelja se ločita. —

II.

Ravno isti dan, okoli enajstih ure dopoldne, šel je samotni popotnik z veliko culo na hrbtnu proti bližnji vasi. Popotnik je bil krošnjar, hoteč čez poldne v vasi ostati in si nekoliko počiti. Videlo se je da se možu mudi. Kmalu dospeje do prve gostilne v vasi in v gorkeji sobi se dobro počije. Drugih gostov ni bilo v sobi razven gostilničarja in gostilničarke.

Po jedi hoče krošnjar dalje iti, toda ker je silno snežilo, se vda v svojo usodo in sklone v vasi ostati. „Bolje je“ pravi sam pri sebi „da ne grem dalje. Do noči bi tako ne prišel do bližnje vasi in sneg ne bo tako hitro pojenjal.“

„Prav imate, le tu ostanite! V takem vremenu ne morete dalje“ pravi gostilničar videč, da gost ne misli dalje.

„Pač dostikrat že sem imel tako vreme na svojem potovanji“ pravi krošnjar. Če človek celo leto potuje, kakor jaz, mora marsikatero nezgodo pretrpeti. Toda kaj hočem? Truditi se moram, če hočem živeti. Moja kupčija s platnom, z rutami in

drugo tako robo mi sicer ne prinaša velicega dobička, vendar zaslužim toliko, da morem sebe in svoje družino pošteno živiti. Moje blago je izvrstno in v ceno. Tu pogledjte! Ravno te-le rute sem dobil pretečeni teden iz Dunaja.“ S temi besedami razloži svoje blago po mizi in nagovarja gostilničarko, da bi kaj kupila.

„No mati“ pravi „izberite si kaj lepega. Vsaj bo vaš mož rad plačal!“

Gostilničarka, široka ženska, kakih 50 let, naredi grozno kisel obraz. Nič ne odgovori na prijazno ponudbo krošnarjevo; poželjivo vpre oči na lepe rute in potem na svojega moža, ki mirno za pečjo sedi. Gostilničarka pogleda blago še bližje in poželjenje po njem ji odseva iz obraza. Res se začne pogajati za blago, toda cene so bile previsoke. Naposled pa mož svoje blago skupaj zlagati začne.

Med tem je pa krčmar, majhen, žilav in rudečelas človek, roke na hrbtu, s pipo v ustih že parkrat sobo premeril. Na jedenkrat obstane pri oknu in pravi krošnarju: „Pojdite sem, pokažite svoje blago morebiti vse jedno kaj kupim.“

Mož hitro uboga. Jela sta se pogajati. Krošnar se brani blago po tako nizkej ceni dati, kakor bi gostilničar rad. Hrbet je imel proti mizi obrnjen in v roki je držal lepo ruto proti oknu, da bi mogel gostilničar bolje videti njeno lepoto. Mej tem časom, ko se gostilničar in krčmar za blago pogajata, pogleduje gostilničarka druge na mizi ležeče rute in čem dalje jih ogleduje, tem večje poželjenje po njih se jej vname. Hitro skrije lepo ruto v svojo obleko in pogleda svojega moža. Mož, videč, kaj da je njegova žena storila, jo dopadljivo pogleda, kakor bi jej hotel pritrditi in pohvaliti njeno dejanje. Na to se gostilničarka vsede na bližnji stol in gleda, kakor bi se nič ne bilo zgodilo.

Krošnar zopet k mizi stopi. Ker nista mogla z gostilničarjem kupčije napraviti, prične zopet svoje blago skupaj pospravljati. Ali kako se začudi, ko vidi da njegove najlepše rute nij! Nevoljen pove to gostilničarki, vsaj ni nihče drug pri mizi stal, kakor ona. Gostilničarka se dela začudeno in ni hotela v nikakej ruti vedeti. Toda krošnar se ne da s praznimi besedami pomiriti in odločno zahteva svoje

blago nazaj. Žena postane huda in zaupije: „Menite li, da ste pri tatovih? Svetujem vam, da hitro našo pošteno hišo zapustite!“

„To tudi storim!“ odvrne prevarani krošnar. Vzame svojo culo in se oberne proti vratim. „Dobro vem, da mi je bila moja lastnina tu ukradena!“ zavpije nazaj „Toda svoje blago bom že po drugi poti nazaj dobil.“ Na to hoče hitro sobo zapustiti.

„Kaj? ti potepuh!“ zakriči gostilničar. „Kaj? ti imaš nas poštene ljudi za tatove in roparje? Ti nas bodeš sodnji naznanil? Čakaj! Stemi besedami zagrabi železni kolec, ki je stal v kotu, in vdari z njem tako močno po glavi ubozega krošnarja, da se ta nezavesten zgrudi na tla. —

Po takem ropotu tudi hlapec priteče gledat, kaj da je. Hitro hoče divjega gostilničarja zgrabiti za roko, toda gostilničarka ga sune nazaj. Nesrečnež je že na tleh ležal, se smrtjo se boreč, in gostilničar tolče toliko časa po njem — da je bil krošnar mrtev.

Na to napade divjak tudi hlapca; ta pa, močen korenjak, vrže gostilničarja od sebe. Le radi prošnje svoje žene ne začne

gostilničar zopet boja. Oba jameta žugati hlapcu, tako, da ta naposled obljubi, da bo molčal. Zato mu pa obljubita dosti denarja. Strah in upanje v dobiček prisilita hlapca v zvezo z gostilničarjem in njegovo ženo stopiti.

„Kaj pa sedaj sè mrtvecem?“ vpraša čez nekaj časa gostilničar. „Mora se s poti spraviti, sicer smo izgubljeni!“

„Pokopljimo ga za hlev, kamor celo leto nihče ne pride“, pravi gostilničarka.

„Ne, ne!“ zavpije gostilničar. „V hiši ne sme ostati; jaz bi potem ne imel miru, ne po dnevu, ne po noči in nobene sreče bi ne bilo več v gospodarstvu.“

„Ga pa vrzimo v vodo!“ pravi hlapec. „Vsaj je reka blizu.“

Ta predlog obvelja. Sklenejo mrtveca še le drugo noč do reke peljati in sicer na kraj oddaljen od vasi. Tam led pre-dreti in potem truplo v vodo potopiti. Med tem nastane uže trda noč in zunaj divja nevihta neprestano. Ravno so se hudodelniki pripravljali da bi mrtvega krošnarja zašili v rjuho, kar zaslišijo močno trkanje na vrata. Vsi se stresnejo, ter oblede. Trkanje se vedno ponavlja in nepoznan

glas zahteva, da se vrata odpro. Hlapec hitro pograbi mrtveca in ga nese skozi druga vrata v hlev. Gostilničar pa previdno odpre okno in pogleda, kdo da želi v sobo. Zunaj je stala samo jedna oseba, berž kot ne kak popotnik. Zato mirno odpre vrata in spusti prišleca v sobo.

III.

V sobo stopi mlad mož, okoli 22 let star. Bil je čedno opravljen in iz njegovega vedenja se je dalo sklepati, da je plemenitega stanu. Od hudega mraza in nevihte je imel vse ude otrple. Vsede se na stol in toži, kako da ga noge bole, ker je na ledenej poti padel, da je le s težavo še prelezel do te hiše. Gostilničar in gostilničarka obžalujeta mladega moža radi njegove nezgode in mu prigovarjata, da naj le brez skrbi ostane pod njiju streho, da mu bodeta prav lepo postregla z dobro jedjo in mehkim ležiščem.

Gostilničarka gre hitro večerjo pripravljat, gostilničar in hlapec pa skrbno

zavežeta ranjeno nogo tujčevo. Ko odvečerja, se poda v odločeno mu sobo.

Sedaj se hitro posvetujejo, kako bi najložje truplo krošnarjevo spravili, da bi ga nihče, tudi tujec, ne videl. Na enkrat zaslišijo, kako ta hitro po stopnjicah doli teče in za luč prosi. Dajo mu luč in hlapec sam ga pelje čez dvorišče. Naposled ga pusti samega in se poda nazaj v sobo. Malo trenotkov pozneje se začuje na dvorišči glasno ropotanje in loputanje z vratmi. Gostilničar obledi. V tem trenotku plane mladi mož, tresoč se po vsem životu v sobo.

„Moj Bog!“ zavpije preplašen „kam sem prišel? Zunaj v hlevu leži ubit človek, na pol v rjuho zašit. Povejte, koliko dolgujem? Ne ostanem minute več tu! Nihče ne zve od mene, kar sem videl, to prisizam!“ Z rokami si obraz pokrivši se zgrudi na stol. Mož ne odgovori ničesar; gostilničarka ga pa pokliče v kot, kjer mu nekaj tiho na uho pravi.

Čez nekoliko časa stopi gostilničar k mlademu možu. „Če bi vas sedaj-le pustili dalje, bi to vzbudilo sum pri naših sosedih. Tu v vasi nas že tako ne gledajo prijazno.

Jutri zjutraj pa že lahko greste. Pojdite zato v svojo sobo in mirni bodite. Pri najmanjšem šumu, ki bi ga povzročili, bi vas pobil, kakor onega, ki je zunaj! Me-li razumete? Sedaj pojdite, vam bom posvetil!“

Žalostno stopa mladi mož za gostilničarjem. Ko stopi v svojo sobo, ga gostilničar trdno zaklene in odide. Ko ga zagleda njegova žena, ga prične zmerjati, zakaj je vendar pustil luč tujcu.

„Kaj pa sedaj?“ pravi gostilničar. Tudi temu bomo usta zamašili. Ti pojdi v hlev!“ zapove hlapcu „in unega zgotovi! Tu te ni treba!“

„Upam pač, da mlademu gospodu ne bodete nič hudega storili?“ pravi hlapec.

„Kaj to tebi mar, potepuh!“ zarujove gostilničar in vdari z roko po mizi. „Mora umreti, ker le po tem bomo varni. To je tvoja krivda, da je prišel v hlev!“

„Le poberi se, ti si še preboječ, da bi kaj pomagal!“ pristavi gostilničarka in pahne hlapca ven.

Počasi gre ta v hlev. Čez nekoliko časa pride nazaj in dobi še gostilničarja in gostilničarko skupaj. „Pojdi z nami!“

pravi mu gostilničar „bomo videli, kaj ta gori dela!“ To rekši vzame luč in gredo v gorenjo tujčevo sobo.

Ko stopijo v sobo, je ležal tujec, bled, z odprtimi očmi, na pol napravljen, na postelji.

„Glej Lipe!“ pravi gosilničar smejoč se hlapcu „tega ne bode več zob bolel. Ta nas ne bo izdal.“ S temi besedami raztrga še malo molitveno knjižico ležečo na mizi in iz katere je nesrečnež malo pred svojo smrtjo še molil.

Na to tudi to truplo v hlev vlečejo. Še tisto noč nalože obe trupli na sani in jih vlečejo k reki, tam naredo luknjo v led in potope oba mrtveca v vodo. Čez nekoliko dni vržejo tudi oblačila nesrečnikov v vodo. Zlato uro mladega moža pa prodaja gostilničar znancu svojemu. —

IV.

Ivan S. je bil med počitnicami v mestu in za gotovo je mislil, da se njegov prijatelj, Slavko pl. R. doma pri svojih veseli. Ko se nekega jutra ravno pri-

pravljja, da bi izšel, pride gospodar njegovega prijatelja in star gospod, ki se mu predstavi za barona R. in za očeta Slavkovega. Stari gospod pravi, da sina ni doma, akoravno je trdno obljubil, da pride in še celo dan in uro svojega prihoda natančno naznanil. Sedaj je hotel sam pogledati, kaj da je vendar Slavkotu, da ga ni domov. Toda tu je zvedel, da je njegov sin uže odpotoval. „Njegov gospodar“ pristavi, „me je peljal k vam, ker ste vi njegov največji prijatelj. Vi gotovo veste, zakaj Slavkota ni domov?“

Ivan se prestraši. Pripoveduje, da je Slavko uže pred več dnevi odpotoval in sicer peš, akoravno mu je on odsvetoval. „Jaz sem gotovo mislil“, pravi dalje, „da je Slavko že davno doma! Kje bi neki bil?“

Šine jim misel v glavo, da se je Slavko ponesrečil. Hitro pošlje baron ljudi na vse strani, da bi poiskali ljubega mu sina. Toda kmalu se vrnejo nazaj, Slavkota niso našli, še celo sledi ne. Tudi v mestu so ga iskali, a tudi tu brezuspešno.

Čez nekoliko dnij vreme odjenja in led se je stajal. Baron še vedno išče in

preiskava, kje da bi bil njegov sin. Bogato plačilo je obljubil tistemu, ki bi vsaj truplo njegovo našel. Nekoliko tednov pozneje res izlečejo iz vode človeško truplo. Čolnar ki se je vozil v čolnu po reki, zadene z veslom v eno mehko reč. Privleče na svetlo in s strahom zapazi, da je stvar, ob katero je zadel, truplo človeško v rjuho zašito.

V pričo sodnijskih uradnikov so truplo preiskavali. Takoj spoznajo, da nesrečnej ni vtonil, temveč da je zadavljen. Na srajci, katero je morilec mrtvemu pustil, je bilo všito ime „Sl. pl. R.“

Lahko si je misliti žalost in obupanje očetovo! Truplo so pokopali z največjo častjo in vsak, kdorkoli ga poznal, je žaloval, za dobrem Slavkom.

Sodnija prične z največjo marljivostjo iskati morilca, vzlasti, ker so kmalu potem tudi še drugo truplo v ravno istej vodi našli. Toda vse iskanje in zasledovanje je bilo brezuspešno. Zaprli so sicer nekaj sumljivih oseb, toda kmalu so jih izpustili, ker se je skazalo, da so nedolžne.

Le toliko so našli, da nesrečnej ni bil na cesti, temveč, bržej kot ne, v kakem

prenočišči umorjen. Dokaz temu je bilo to, da je bil umorjeni v rjuho zašit. In to je bilo vse. Upanje, da bi morilca našli, je bilo ničevno.

V.

Že je preteklo mnogo let. Mej tem časom se je gostilnica, v katerej se je izvršilo zločinstvo, jako polepšala. Gospodar je dal mnogo pozidati in to je bilo tudi treba, ker je gostilnica bila tik velike ceste in edina v vasi. Gostilničar, gostilničarka in hlapec že niso več mislili na krošnarja in na mladega gospoda. Preiskavanja so jih pač vznemirjala, toda gospodska jih je pustila v miru.

Bilo je poletje in lep dopoldan. Gostilničar stoji razkoračen pred hišnimi durmi in kadi iz svoje male pipice. Kar se pripelje lep voz, ter obstane pred gostilnico. Mlad, lep človek stopi iz voza. Gostilničar sname ponižno svojo kapico in prišleca uljudno pozdravi. Tujec ga povprašuje po nekem posestniku iz vasi, kje da stoji njegova hiša in kedaj bi mogel z njim govoriti. Gostilničar hitro pošlje

svojega hlapca k omenjenemu posestniku. Ali ta se vrne in pravi, da posestnika ni doma in da se šele proti večeru vrne.

„Prav! Tačas mi pa dajte sobo“, pravi tujec, „imam še neke reči vrediti.“

„Takoj!“ odgovori gostilničar „samo preje jo moram osnažiti, kajti vsak dan nismo pripravljeni na tako imenitne goste!“

„Dobro! Ta čas grem pa malo po vasi!“ pravi tujec, ter odide.

Skrbno vas ogledovaje pride mimo župnije in vidi gospoda župnika na vrtu na klopici sedečega s knjigo v roki. Prijazno ga pozdravi in župnik prijazno odzdravi. Pričela sta se pogovarjati to in ono. Pa le malo časa je njiju pogovor trajal, kajti župnik je moral po svojem opravilu iti. Tujec se kmalu vrne v gostilnico nazaj. Sobo najde uže pripravljeno. Še pisalnik zahteva in potem gre po stopnicah v svojo sobo.

Tu se vsede k mizi, da bi pisal pismo nekemu svojih prijateljev. Ali nejevoljen vidi, da je pero slabo. Odpre miznico, da bi drugo, boljše dobil. Išče in premetava stvari, ki so bile v miznici toda peresa

ne more najti. Že jo hoče zapreti, kar opazi kos papirja, na katerem je bilo nekaj zapisanega. Prime papir v roke in čita. Pisava se mu zdi znana. Čita — in zopet čita — in od strahu obledi; papir je bil oni lepi naslovni list k igri, ki jo je bil spisal njegov prijatelj Slavko. Tujec ni bil nihče drug, kakor Ivan S. —

Komaj se od strahu nekoliko zave, že vidi nekaj družega, kar ga še bolj osupne. Na papirju je bilo zapisano s svinčnikom, z latinskimi besedami: „Kdor bo ta list našel, naj ve, da sem bil v tej gostilni, v vasi L . . umorjen. Kdor bo to čital, naj gre v G. tam me poznajo. O moji ljubi stariši! O dragi prijatelji! Ko to pišem, teče morebiti poslednja ura mojega življenja. Gotovo me bodo umorili, v njihovih rokah sem! Molite za mojo dušo, katerej bodi Bog milostljiv!“

Ivan je omedlel. Živci mu trepečejo kri mu sili v glavo. Zdi se mu, da vidi svojega prijatelja v smrtnih težavah borečega se s svojimi morilci. Kakor blisk mu šine v glavo misel: gostilničar in gostilničarka sta morilca! Tu v tej sobi je morebiti moral Slavko umreti.

Akoravno silno vznemirjen, se s časom vendar pomiri. Misel, da bi ne bilo prav, če bi ga zagledali razburjenega, ga dela, trdnega. Hvalil je božjo previdnost, ki mu je naklonila list v roko.

Ivan je bil trdnega značaja. Kmalu je bil zopet tak, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Dobro je vedel, da tudi on sam ni varen v tej hiši. Previdno zvije list skupaj, ter ga dene v svojo listnico. Na to gre naglih, pa trdih korakov po stopnicah doli. Na dvorišči je stala gostilničarka. Mirno gre mimo nje dalje v vas.

VI.

Zdaj še-le Ivan prostejše diha. Malo časa postoji ter premišljuje, kaj mu je najpred storiti. Hitro in previdno je treba delati, toda kako? Tu se spomni na župnika in takoj se k njemu poda. Dobi ga v njegovem stanovanji, ter ga prosi za kratek pogovor o silno važnej zadevi. Čudno se je zdelo staremu gospodu, da je mladi mož tako razburjen in odgovori da je rad pripravljen njegovej prošnji ustreči. Tujec

prične dopovedovati, zakaj da je prišel v vas in prosi župnika, naj mu pove o življenji in značaji gostilničarjevem.

Župnik zmiga z ramama in pravi: „Kot dušni pastir se ne smem dosti vtikati v osobne razmere mojih ovčic. Le toliko povem, da niti gostilničar, niti gostilničarka in tudi hlapec ne hodijo ob nedeljah v cerkev.“

„Tedaj, gospod župnik dovolite, da vam pripovedujem. To, kar vam bom povedal, je sila važno!“ In sedaj prične o Slavkotu pl. R. in o njegovej nezgodi pripovedovati.

„Okoliščine te moritve so mi še dobro znane“, opazi župnik; „ali kaj ima to s temi ljudmi opraviti?“

„Morilcev dozdaš še niso našli, kakor veste“, nadaljuje Ivan. „Predno je moj nesrečni prijatelj odpotoval na počitnice, je še nam, svojim prijateljem, pokazal in prečital kratko igro, koju je malo preje spisal. Nam vsem je igra jako ugajala in lepo pisani rokopis je vsakdo hvalil. Posebno všeč pa nam je bil naslovni list omenjene igre, ki je bil jako marljivo pisan.

Ta kos papirja pa mi je ravno sedaj v roke prišel. V gostilnici sem ga našel, in sicer v miznici, kjer sem hoteč nekaj pisati, peresa iskal. Tudi te latinske vrstice so pisava mojega prijatelja. Tu pogledite!“

Z začudenjem posluša duhovnik pripovedovanje, in naposled pravi: „Da, vaše sumničenje je opravičeno! Vendar moramo tu previdno ravnati. Seveda je treba vso stvar najpreje gospodski naznaniti.“

„Da, da! In še hitro!“ opazi Ivan.

„Gotovo“, odgovori župnik, „in jaz vas spremim k vaškemu županu, izkušnemu in jako pametnemu možu.“

V malo minutah sta bila pri njem. Kratkimi besedami pove župnik vzrok prihoda in Ivan mu razloži kratko in natanko vso stvar in pokaže važni papir.

Župan ga posluša z največjo pozornostjo. „Če je vaš sum opravičen“, pravi na to „in če sta gostilničar in gostilničarka res kriva, je kriv tudi njiju hlapec, ki je že več let pri njima. Ti ljudje so, kolikor jih jaz poznam, za vsako reč sposobni. Pričnimo s hlapcem, morebiti se nam posreči stvar naenkrat odkriti. Jaz

pošljem takoj po hlapca in vidva blagovolita ta čas v ono-le stransko sobico stopiti.“

Župan pokliče na to občinskega slugo in mu zapove naj gre po gostilničarjevega hlapca. Župnik in Ivan se pa podasta v stransko sobico in težko pričakujeta morilca.

Kmalu pride pričakovani, močen, širokopleč človek, kakih 25 do 30 let star. S predrznim obrazom in surovo besedo vpraša župana: „Vi ste me poklicali, kaj ne? No, kaj pa zopet?“

„Le potrpljenje“, mu ta mirno odgovori „takoj potem bomo govorili o zadnjem nočnem tepežu, katerega si se zopet udeležil. Naj prej ti pa svetujem, da se pred mano spodobneje vedeš!“

„Toraj samo zato sem moral priti, da bom zopet pridigo poslušal!“ odgovori surovež „ha, ha, to pa le pustite! Če nič drugega ne veste, grem raje domov!“

„O pač, Lipe, vem še kaj drugega, vem; le malo počakaj!“ odgovori župan in ostro pogleda hlapca. Temu postane težko krog srca, vendar se zaničljivo zakrohoče. „Ne smeji se!“ pravi župan, „tvoj smeh se kmalu v grenke solze spremeni! Ti vest ničesar ne očita?“

„Moja vest?“ vpraša hlapec, „kaj vam moja vest mar? Kaj mi če le praviti? Ali vam vaša ničesar ne pravi?“

„Da!“ zagromi župan „moja vest mi pravi in sicer to, da naj svojo dolžnost storim! Zlodejec, kdo je dijaka umoril, ga v rjuho zašil in v reko potopil? Govori!“

Zločinec se prične tresti, kakor trepetlika.

„Ničesar ne taji!“ nadaljuje župan „laž ti nič ne pomaga! Le s tem, da resnico govoriš, si morebiti še življenje rešiš, kajti to, česar te gostilničar in njegova žena obdolžujeta, je smrtne kazni vredno.“

Hlapec ni pričakoval, da ga bodeta gostilničar in gostilničarka izdala, in za gotovo je vrjel besedi županovi, da sta mu to storila. Razdražen zavpije:

„Tako! Upam pač, da sta tudi sama svojo krivdo priznala, kajti ona dva sta dijaka umorila in malo preje nekega krošnjarja. In sedaj zvrčata vso krivdo na-me?!“

Tako je župan hlapca v besedi vjel, da je ta ovadil svojega gospodarja in njegovo ženo.

Malo tednov pozneje je zaslužena kazen doletela zločince. Gostilničar in gostilničarka sta morala svoje zlodejstvo plačati s smrtjo na vešalih in hlapca s dosmrtno ječo.

